

84.632.1

Б385

К. А. БЕДРЕЕВ

АЛТАЙ
ТИЛ

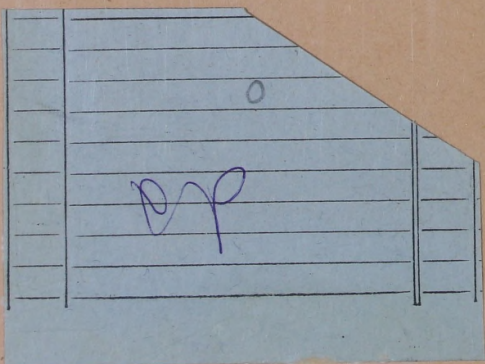
БАШТАМЫ ШКОЛДЫҢ
ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЙ
КЛАССЫНА

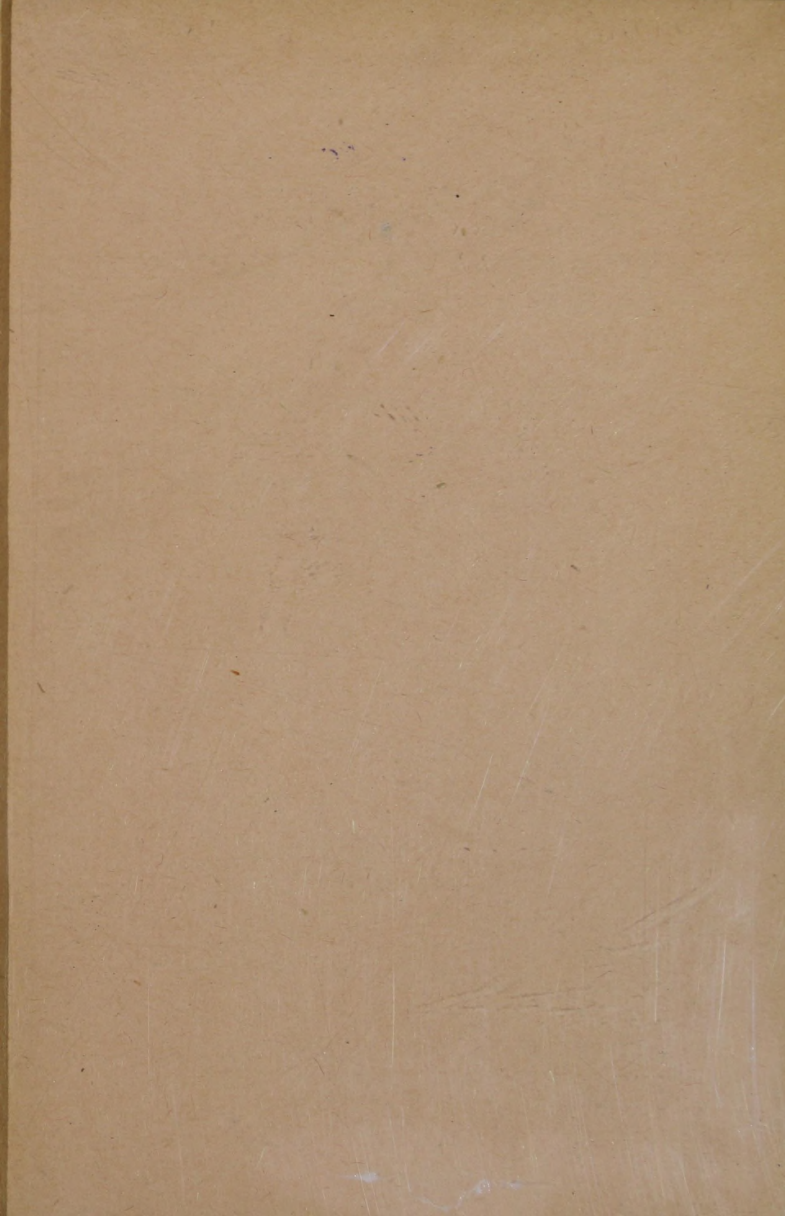
ОБЛНАЦИЗДАТ
1951

— 5186 —

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ

Терр. ...
... БИБ.

47-5
Б-38

К. А. БЕДРЕЕВ

4 (675) (алт.)

Б-38

АЛТАЙ ТИЛ

ГРАММАТИКА ЛА ЧЫН БИЧИИРИ

ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЙ КЛАССКА

Горно-Алтайский ОблоНО йөптөгөн

1953 г.
5186 ✓
0

Горно-Алтайский Област
БИБЛИОТЕКА

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ ОБЛАСТЫН
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
Горно-Алтайск * 1951

81.632.1970

5385

Грамматиканы өдөр алдындагы материал.

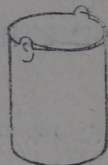
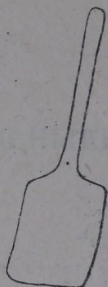
Бу журуктарды ајыктап көрүп алыгар.

1 таскаду. Төмөниги сөстөрдү јарт айдып кычырала, өрөги журуктардын турганы аайынча бичип алыгар.

*Арба, тон, салда, кой,
бөрүк, чечек.*

2 таскаду. Јуруктарды журап алыгар.

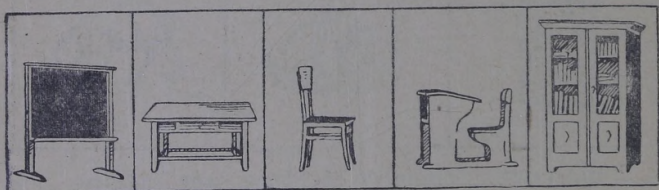
3 таскаду. Бычак, калбак аяк журап алыгар.

4 таскаду. Казан-аяктын аттарын мынайда бичигер:

Бычак, калбак, аяк.

Бичип алган сөстөрди јарт айдып кычырыгар.

5 таскаду. Класста бар немелерди јуруктардан көрүп, бичип алыгар.

доско

стол

стул

парта

шкаф

Ўредүге керектү немелерди бичип алыгар:

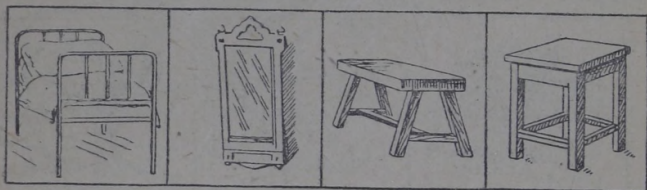
*Карандаш, ручка, перо,
тетрадь, книга.*

6 таскаду. Ойноорго керектү немелерди айдын береле, бичип алыгар.

Көргүзү:

*Ойноорго керектү немелер:
наадай, ...*

7 таскаду. Айыл ичиндеги немелерди бу журуктар аайыпча бичип алала, олардын аттарын јарт айдып кычырыгар.

Орын, такта, отургуш, кјскј.

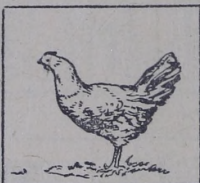
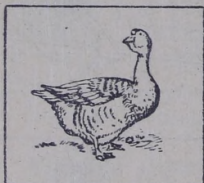
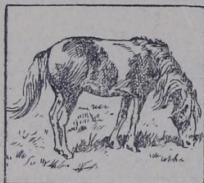
8 таскаду. Айыл ичинде база кандый немелер ба-рын айдып беригер.

Жалоч, пыйма, меей,
такыйа, ботинка, сапог,
туфля, майка.

9 таскаду. Озо баштап кышкыда кийер кийимдерди ле өдүктерди айдып беригер. Онын кийининде жайгыда кийер кийимдерди ле өдүктерди айдып беригер.

10 таскаду. Журуктарды аыктап көрөлө, ондо кандый тындулар јуралганын айдып беригер.

11 таскаду. Колхозтордо ло совхозтордо кандый мал-куш бар? Олордын аттарын бичип алыгар.

12 таскаду. Бу журуктарды аыктап көрөлө, олордын аттарын јарт айдып кычырыгар.

дөрү

айу

түлкү

элик

тийинг

койон

мүркүт

күртүк

сымда

13 таскаду. Жерлик ан-куштын аттарын айдып беригер.

Мынайда бичигер:

Жерлик аңдар: түлкү, элик.
 Жерлик куштар: күртүк,
 шоккор.

чортон

чараган

бел

14 таскаду. Бу журуктардагы балыктарды ајыктап көрөлө, олардын аттарын бичип алыгар.

15 таскаду. Огород ажынын аттарын бичип алыгар
Мынайда бичигер:

*Огурчын, арбуз, капуста, мак,
мырчак, чалкан.*

16 таскаду. Арба, сула журайла, олардын алдына аттарын бичигер.

17 таскаду. Бу журуктарды ајыктап көрөлө, ондо не јуралганын бичип алыгар. Бичиирде азыранты кушты бир башка, јерлик кушты база бир башка бичигер.

18 таскаду. Төмөниги журуктарды ајыктап көрөлө, олардын аттарын бичип алыгар. База кандый ағаштар билеригер? Айдып беригер.

карагай

кайың

чиби

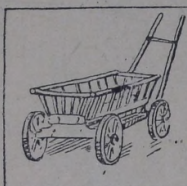

мөш

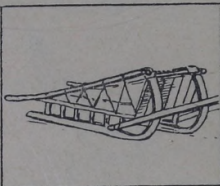
19 таскаду. Јилектердин аттарын мынайда бичигер:

Кой јилек, ағаш јилек,
боромот, кызылгат.

20 таскаду. Бу журуктардын аттарын бичип алы-
гар. Олордын кажызы жайгыда керектү, кажызы кыш-
кыда керектү, кажызы жайгыда да, кышкыда да керек-
тү? Айдып беригер.

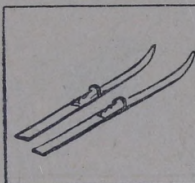
абра

чанак

ээр

чана

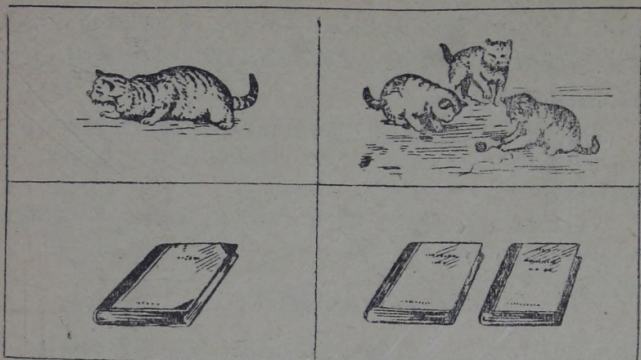
чалгы

үйгөн

21 таскаду. Журуктагы немелердин тоозын аны-
лап айдып беригер.

22 таскаду. Жаңыс көзнөкти ле жаңыс классный досконы сол жагына, эки көзнөкти ле эки классный досконы он жагына журап алыгар.

Журуктардын алдына мынайда бичигер:

*Бир көзмөк, эки көзмөк,
бир доско, эки доско.*

1 §. Эрмек.

23 таскаду. Бу журукты көрүп алыгар. Ондо кем нени элип турганын айдып беригер.

Мынайда бичигер: Уулчак газет
кычырат. Адазы угун отуры. Энези көк-
төнип отуры.

Мында канча эрмек? Баштапкы эрмекте кем кере-
гинде айдылган? Экинчи ле үчинчи эрмекте кем ке-
регинде?

24 таскаду. Кыш керегинде айдылган куучынды
кычырала, бичип алыгар.

Кыш.

Кыш келди. Кар жаады. Соок тыгыды.
Суулар тонды. Түш кыскарды. Түн узады.

Мында канча эрмек?

Баштапкы эрмекте не керегинде айдылган? Бежим-
чи ле алтынчы эрмекте не керегинде айдылган?

25 таскаду. Бу эрмектерди бичип алыгар.

Мен школга барарым.

Мен жакшы үренерим.

26 таскаду. „Кышкы ойын“ деп стихти јарт айдып
кычырыгар.

Кышкы ойын.

Калын кар жаады.

Јаландарды бүркеп салды.

Сүүнип балдар ойноды.

Кырды төмөн јыгылады.

Кыштын соок тыныжынан

балдардын жаактары кызарды.

Менүн карлу төгнин бажынан

табыш, каткы угулды.

Мында канча эрмек? Баштапкы эрмекте не керегинде айдылган? Бежинчи эрмекте кем керегинде айдылган?

Баштапкы журукта кем журалган? Ол нени эдип отуры?

Экинчи журукта кем журалган? Ол нени эдип отуры?

Үчинчи журукта кем журалган? Уй кижинени эдип жат?

Төртүнчи журукта кем журалган? Эр кижинени эдип жат?

27 таскаду. Орõги журуктардын кажызына ла бир эрмектен санаып бичигер.

Бу журуктарда кемдер журалган? Уулчак, кызычак, балдар нени эдип жадылар?

28 таскаду. Уулчак, кызычак, балдар нени эдип турганын эрмектерле бичип алыгар.

К ө р г ү з ү : Уулчак өдүгин арчыл жат.

2 §. Сөс.

Бу эрмектерди угуза кычырыгар.

1. Ак карлу кыш түшти.
2. Суулар тошло бүркелди.
3. Соок таадак калаптанды.
4. Тумчугымнын бажын чымчыды.

Баштапкы эрмекте канча сөс? Экинчи эрмекте канча сөс? Олорды кычырып беригер.

Үчинчи эрмекте канча сөс? Олорды кычырып беригер.

Төртүнчи эрмекте канча сөс? Олорды кычырып беригер.

29 таскаду. Бичип алыгар.

*Үчүнчү жыл келди.
Түшкө сый эжелди.*

Эрмек сөстөрдөн бүдүп жат.

Эрмекте кажы ла сөс башка бичилип жат.

30 таскаду. Кычырыгар.

АНЧЫ.

Таң атты. Анчы уйкудан ойгонды.

Агаш ортозына андап барды.

„Анчы“ деп куучында канча эрмек?

Баштапкы эрмекте канча сөс?

Экинчи ле үчинчи эрмектерде канча сөс?

31 таскаду. Эки сөстөн бүткөн үч эрмек айдып береле, бичип алыгар.

32 *таскаду*. Ұч сөстөн бütкен эки эрмек айдып беригер. Олорды бичип алыгар.

33 *таскаду*. „Эртен тура“ деп стихти наизусть үренип алыгар.

Эртен тура.

Арайынан эзин сокты.

Агаштардын бүри жайканды.

Алтын өндү күн көрүнди.

Алтайдын јери ойгонды.

Жажыл кебистий јаланда

јараш үндер угулды.

Јииттердин колында

јангы чалгылар шынҗады.

„Эртен тура“ деп стихте канча эрмек? Баштапкы эрмекте канча сөс? Бежинчи эрмекте канча сөс? Алтынчы эрмекте не керегинде айдылган?

3 §. Сөстин үйези.

кас

те-ке

ба-ла

јар-га-нат

Бу журуктардын аттарын јарт айдып кычырыгар. Олорды мында бөлүгени аайынча бичип алыгар.

Ја-раш јас кел-ди!

Јы-лу күн-дер баш-тал-ды.

Јү-зүйн ө-лөн ја-жар-ды.
Јыр-гал, о-йын көп-тө-ди.

Бу стихти ончогор бир үнле кычырыгар. Кычырарда кажы ла сөсти мында көргүскени аайынча бөлүп айдыгар.

Сөс үйелерге бөлүнип јат. Сөсти кычырарда, онын кажы ла үйезин башка айдар аргалу.

34 таскаду. Ончогор бир үнле кычырала, бичип алыгар.

Јы-ды ја-раш са-мын-ды,
по-ро-шок-ты, та-рак-ты,
јым-жак кол-арт-кыш-ты
ту-за-ла-нып јү-ре-ли.

Угуза кычырыгар.

Јангыс үйелү сөстөр: *јас, аш, ак, кыш, төн, ай.*

Эки үйелү сөстөр: *калаш, јети, тазыл, агаш, тура.*

Үч үйелү сөстөр: *јымыртка, шүлүзин, отургуш.*

Төрт үйелү сөстөр: *карындаштар, октябрыттар, самолёттор.*

Беш үйелү ле бештен де көп үйелү сөстөр бар болуп јат.

35 таскаду. Бу сөстөрдү кычырала, олардо канча үйе барын айдып беригер.

Таш, тус, бөс, ис, ат.
Эне, бала, өдүк, бөрүк, отык.
Көлөткө, үредү, улама.
Үредүчи, үренчиктер.

36 таскаду. Озо баштап эки ле үч үйелү сөстөрди, онын кийининде десе төрт үйелү сөстөрди бичип алыгар.

Жажыл торко јаланда
јарышту иш башталды.
Јаңыланган кожонго
јараш үндер кожулды.

37 таскаду. Јаңыс үйелү төрт сөс сананып ала-ла, бичип алыгар. Эки үйелү беш сөс сананып ала-ла, айдып беригер.

38 таскаду. Эки үйелү сөстөрдиг баштапкы үйе-зи берилген; бүткүл сөстөр болзын деп, экинчи үйе-зин бойыгар бичигер.

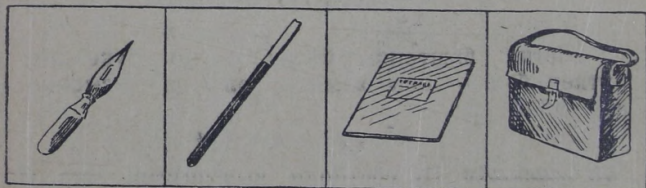

кө -

мыл -

ба -

са -

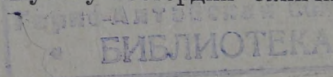
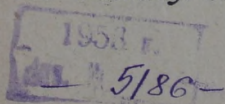
пе -

руч -

тет -

сум -

39 таскаду. Эки үйелү сөстөрдиг экинчи үйези

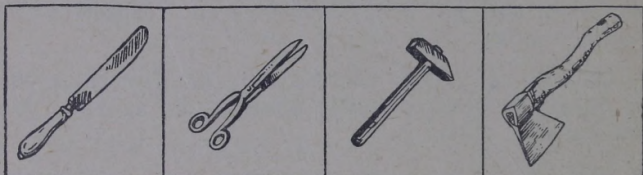
берилген; бütкүл сөстөр болзын деп, баштапкы үйезин бойыгар бичигер.

- кү

- кор

- рал

- чак

- чы

- ка

- та

4 §. Сөсти бир јолдон экинчи јолго көчүрери.

Сөсти бичиирде, ол бир јолго батпай турган болзо, онын батпай турган бөлүгин экинчи јолго көчүрип јат.

Сөсти өскө јолго јангыс ла үйелери аайынча көчүрерге јараар:

ча-раган

чара-ган

је-нес

мыл-тык

Сөстин баштапкы үйези јангыс буквадаг бütкөн болзо, оны азийгы јолында **јангыска**н артырбай јат:

ада-ру

өрө-көн

40 таскаду. Бу сөстөрдү кычырыгар. Бир јолдон база бир јолго көчүрилбес сөстөрдү бичип алыгар.

Бала, эне, агаш, әје, кыра, илү.

41 таскаду. Бу сөстөрдү бир жолдон база бир жолго көчүрери аайынча чийүчекле бөлүп бичигер.

Нөкөр, алты, келескен, учурал, чеден, терек, кызычак, эдиске, кандык, балыгаш.

42 таскаду. Бичип алыгар; сөстөрдү үйелери аайынча чийүчекле бөлүгөр.

Нөкөрлөр ортодо жөп болбозо,
олордын кереги чек жылбас.

Ондый керектен туза болорын
бир де кижги сакыбас.

43 таскаду. Бир жолдон база бир жолго көчүрүлөр беш сөс сананып алала, чийүчекле бөлүп бичигер.

44 таскаду. Суракка кару беригер:

Сөсти бир жолдон база бир жолго канайып көчүрер?

5 §. Табыштар ла буквалар.

Чечек кастар азырап жат.

Бу эрмекте канча сөс? Баштапкы сөс кажызы? Ол сөстө канча үйе? Баштапкы үйези кажызы? Экинчи үйези кажызы? *Че* деп үйеде канча табыш? Баштапкы табыш кажызы? Экинчи табыш кажызы?

Сөстөр табыштардан бұдүп жат.

Бичиирде табыштарды **букваларла** темдектеп жат.

Табыштарды бис угуп ла айдып жадыбыс.

Букваларды десе көрүп, кычырып ла бичип жадыбыс.

45 таскаду. Сурактарга кару беригер:

Чечек деп сөстө канча табыш, канча буква?

Кастар деп сөстө канча табыш, канча буква?

Азыран деп сөстө канча табыш, канча буква?

Жат деп сөстө канча табыш, канча буква?

6 §. Алтай алфавит.

Алтай алфавитте 37 буква.

Буквалар жаан да, кичинек те болор. Жаан буквалар **А, Б, В...**

Кичинек буквалар **а, б, в...**

Буквалар алфавитте мындый ээжи аайынча туруп жат:

Аа Бб Вв Гг Дд Јј Ее Ёё

Аа Бб Вв Гг Дд Јј Ее Ёё
а бә вә гә дә јы е ё

Жж Зз Ии Кк Лл Мм

Жж Зз Ии й Кк Лл Мм
жә зә и й ка әл әм

Ннн ОоОö Пп Рр Сс Тт

Нн н Оо Öö Пп Рр Сс Тт
ән әг о ö пә әр әс тә

Уу Уү Фф Хх Цц Чч Шш

Уу Уү Фф Хх Цц Чч Шш
у ү әф ха це че ша

Щщ ь ы ь Ээ Юю Яя

Щщ ь ы ь Ээ Юю Яя
ща кату ы јымжак э ю я
темдек темдек

Эрмекти јаан буквадан баштап
бичири.

Эрмектеги баштапкы сөсти јаан буквадан
баштап бичиир учурлу. Эрмектин учында точка
тургузар учурлу.

Мен үренип јадым. Адам колхозчы.
Энем база колхозчы. Олор колхозто јакшы
иштеп јат. Колхозчылар ончозы јакшы
иштеп јат.

Эрмектеги баштапкы сөсти кандый буквадан баш-
тап бичиир? Эрмектин учында нени тургузар учурлу?

46 таскаду. Куучынды кычырыгар.

Бистин сад.

Бис школдын жанында агаштар ла жыраалар отургустыс. Бисте эмди сад бар. Садта яблонялар өзөт. Боронот ло малина өзөт. Ондо јодро до бар. Бис садыбысты сүрекей тын сүүп јадыбыс.

Бу куучында канча әрмек?

Бир әрмек база бирүзинен кандый темдекле бөлүнип јат?

Кажы ла әрмектин баштапкы сөзи кандый буквадан бичилген?

47 таскаду. „Јайгыда“ деп куучынды кычырыгар.

Јайгыда.

Күн ашты-түн кирди јылу салкын сокты тенери булутана берди таг алдында јанмыр јаады.

Бу куучынды кычырарга нениг учун уур?

Ондо канча әрмек барын тоолоп алыгар.

Куучынды әрмектерге бөлүп, бичип алыгар.

48 таскаду. „Јанмырдын кийининде“ деп куучынды кычырала, точка тургузар јерлерди айдып беригер.

Јанмырдын кийининде.

Јанмыр токтоды күн аяасты јаланда иш кайнап чыкты сүүнчилү кожон угулды.

49 таскаду. „Бистин колхоз“ деп куучынды кычырыгар. Точка турар жерлерди айдып беригер. Кандый сөстөрдү жаан буквалардан баштап бичиир учурлу?

Бистин колхоз.

Бистин колхоз ажын жуунадып алды планды ойиненг озо бүдүрдү эмди биске база эки колхоз кожулар иш онон ары жаранар.

50 таскаду. „Кара баарчык“ деп куучынды бичип алыгар. Кажы ла эрмектин баштапкы сөзин слер кандый буквадан баштап бичиригер?

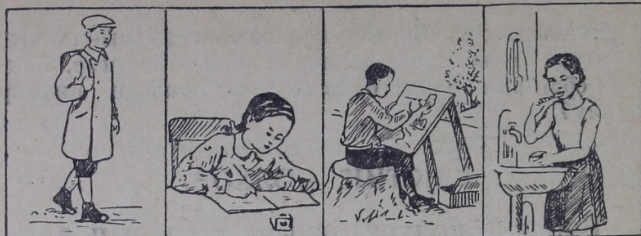
Кара баарчык.

Жас келди кар кайылды уулчактар кара баарчыкка агаш турачак эттилер кара баарчык учуп келди турачакта уйа жазады эртен-энгир кожондоп турды.

8 §. Кижинин адын ла өбөкөзин жаан буквадан баштап бичири.

Жажынып ойногону.

Балдар жажынып ойнодылар. Санаш өлөнгинин ортозына жажынды. Тана ла Сырга таскактын алдына жажындылар. Кичинек Миша сенекте туруп алды. Маша оморды бедиреди.

Санаш

Тана

Миша

Сырга

Кижининг адын качан да болзо **јаан буквадан** баштап бичиир учурлу.

51 таскаду. Бу эрмектерди кычырыгар. Ондо кезик сөстөр ненинг учун јаан буквадан бичилгенин жартап айдып беригер.

Эртен тура Ваня ла Сайму балыктап барган. Жайгыда Такша, Кыстан, Баланка ла Торколой колхозто иштегендер. Чейнеш Көкүл жестезиле кожо городко жүрген. Менин нөкөрим Юра сүрекей жакшы үренип жат. Энгирде Сазнай өбөгөн чөрчөк айтты. Кырдын бажына ончолорынан озо Серёжа ла Петя жетти. Эртен Маша школго барар.

52 таскаду. Жетире бичигер. Кижининг адын јаан буквадан бичийтенин ундубагар.

Менин адым...

Менин сыйыным...

Нөкөримнин ады...

Адамнын ады...

53 таскаду. Озо баштап эр улустың аттарын, онын кийининде үй улустың аттарын бичип алыгар.

Сорпон, Саду, Надя, Лена, Кыстан, Бардан, Макыш, Эркелей, Үренчи, Сынару, Жалакай, Бөдөң, Быйдык, Фёдор, Ольга.

Эр улустың аттары: Сорпон,...

Үй улустың аттары: Надя,...

54 таскаду. „Чындык нөкөр“ деп куучынды кычырыгар.

Чындык нөкөр.

Кука, Митя ла Володя нөкөрлөр. Үредүчи ологго жакылта берди. Кука жакылтаны бүдүрип болбоды. Нөкөрлөрине барды.

— Мениң бодогоным чын. Сен бичиң ал,—деп Митя айтты.

— Кука, мен сеге жартап берейин. Сен бойың да бодоң саларың,—деп Володя айтты.

Бу куучында *чындык нөкөр* деп слер кемди айларыгар? Нениң учун?

Балдардын аттарын чыгара бичип алыгар.

55 таскаду. Јурукты ајыктап көригер. Оңдо кем јуралган? Канча бала? Олор нени эдип јат? Олорго ат адап беригер.

Кижинин өбөкөзин качан да болзо јаан буквадан баштап бичиир учурлу.

Суразаков Темдү, Тюков Кожут, Кызылова Ольга, Семдешева Јүстүк.

56 таскаду. Класстагы балдардын аттарын бичип алыгар.

Көргүзү: *Николай, Челеме,...*

9 §. Үндү табыштар ла туйук табыштар.

Бала. Тура. От. Плү. Эрлен. Өркө.

Бу сөстөрдү угуза кычырала, сурактарга кару беригер:

1. *Бала* деп сөстө канча үйе? Баштапкы үйе кажызы? Экинчи үйе кажызы?

Ба деп үйеде канча табыш? Баштапкы табыш кажызы? Экинчи табыш кажызы?

2. Илү деп сөстө канча үйе? Баштапкы үйе кажызы? Экинчи үйе кажызы?

Лү деп үйеде канча табыш? Баштапкы табыш кажызы? Экинчи табыш кажызы?

3. Илү деп сөстө бастыра канча табыш? Бала деп сөстө канча? Олорды ээчий-деечий адап беригер.

Табыштар үндүлерге ле туйуктарга бөлүнип жат. Үндү табыштарды айтканда, кей оостон жайым чыгып жат:

а, о, у, ү, и, ө, э, ы.

а

о

Туйук табыштарды айтканда, кей оосто туйукталып турар:

б, в, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, ң, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ.

Үндү табыш жаныс та болзо, сөстин үйези болуп турар, туйук табыштар десе үндү табыш жокко сөстин үйези болор аргазы жок.

э - је, а - да, о - ро, ө - рө.

57 таскаду. Бу сөстөрди кычырыгар. Олордогы үндү ле туйук табыштарды айдып беригер.

Калаш, одын, кос, икили, эгү, көрүк.

10 §. Үндү буквалар.

Алтай тилде үндү буквалар он эки:
а, о, ө, у, ү, и, э, е, ё, ю, ы, я.

58 таскаду. Эрмектерди бичип алыгар. Сөстөрдөги үндү буквалардын алдыла чийү тартыгар.

Юля эјезиле кожо школго барды. Ја-ны јылда мен ёлкага јүргем. Эреш јай-гыда он беш өркө өлтүрген.

59 таскаду. Үндү буквадан башталган он сөс ай-дып беригер. Олорды бичип алыгар.

60 таскаду. Стихти бичип алала, сөстөрдөги үн-дү буквалардын алдыла чийү тартып салыгар.

Оттон, суудан јалтанбас
адым менин бар эмей,
элбек чөлдi өткүре
эзин кептү сурт этпей.

61 таскаду. Бу стихте үндү буквадан башталган сөстөрдi айдып беригер.

Јаткан јуртты азыраган
јараш мажакту кырабыс.
Күмүш ошкoш ажынды
көрүң, сүүнип јүредис.

62 таскаду. Сөстөрди үйелерге бөлүп, бичип алыгар.

Макыш ишке барды. Эреш одын жарды.

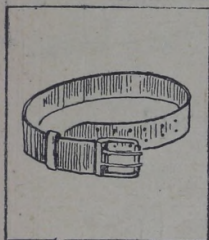
63 таскаду. Бажында, учында ла ортозында **а** деп үндү табышту сөстөр айдып береле, бичип алыгар.

Көргүзү: *ат, сад, бала.*

64 таскаду. Бажында **о** деп үндү табышту үч сөс айдып береле, бичип алыгар.

Көргүзү: *оро, отык.*

65 таскаду. Журуктардын алдындагы сөстөрди бичип алыгар. Үндү букваларын бойыгар бичигер.

к - р

-к

т - л

к - н

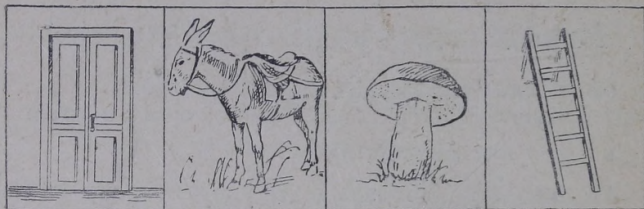

к - п

к - р

11 §. Э ле е деп үндү буквалар.

эжик

эштек

мешке

тепкиш

Алтай тилде э деп үндү буква качан да болзо сөстин бажында бичилер: *эрмек, элик, эм, эне.*

Е деп үндү буква сөстин ортозында ла учында бичилер: *темене, терек, телекей, кеме.*

66 таскаду. Бичип алыгар, сөстөрдө э букванын алдыла чийү тартыгар.

Эй, кичинек уулактар!
Эжигерди ачыгар!
Энегер келди,
слерге сүт экелди!

67 таскаду. Эрмектерди кычыраала, э буквалу сөстөрдү айдып беригер.

Эреш эрте турды. Кырдын эдегине барды. Энирде тургускан чакпыларын көрди. Эки эрлен кабылып калтыр. Эреш тын сүүндү. Эрлендердин терезин айылына экелди.

68 таскаду. Ортозында ла учында е буквалу беш сөс сананып алала, бичип алыгар.

69 таскаду. Бу эрмектерден озо баштап э буквалу сөстөрди, онын кийининде е буквалу сөстөрди бичип алыгар.

Мен эмиктен тузак эттим.

Жайгыда бүткени кышкыда керектү.

Эрчимдү иштезен, эрикчил деп айтпазын.

Кен кап ыртылбас, кеп сөс кубулбас.

12 §. Туйук буквалар.

Бичиирде туйук табыштарды 23 буквала темдектеп јат: *б, в, г, д, ј, ж, з, й, к, л, м, н, ң, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ.*

Бу буквалар туйук табышту буквалар деп адалып јат.

70 таскаду. Стихти кычырала, туйук букваларды айдып беригер.

Кыралап аш саладыс,
куйак темир согодыс,
одыратан таш көмүрди
јер алдынан казадыс.
Быжып келген аш,
казып алган көмүр таш,
јуртап јаткан јерибис—
ончозы бистин јөөжөбис!
Фабриктер ле заводтор
чыгарып берген јөөжөзи
ороонысты байыдат,
өштүлерди јалтандырат.

71 таскаду. Сөстөрди бичип алыгар. Туйук буквалардын алдыла чийү тартыгар.

Балтырган. Межелик. Жөнү. Флаг. Колхоз. Завод. Такпай. Чана. Кыш. Щётка.

72 таскаду. Бу сөстөрдүн болужыла эрмектер сананып алала, бичип алыгар; туйук буквалардын алдыла чийү тартыгар.

Ўредү. Ручка.
Бичик. Тетрадь.

К о р г ү з ү: *Ўредү баишталды.*

13 §. Үренгенин катап көрөрине керектү таскадулар.

73 таскаду. Эрмектерди точкала бөлүп, бичип алыгар.

Күн сүреен изү тийген бастыра тындудар серүүн жерге жажынган жангыс ла апсандар чыкыражат кенетийин жеңил салкын сокты тенгери карануйлана берди жалкын жалт этти күкүрт күркүреди козыр жанмыр жаады.

74 таскаду. Бу стихти жарт айдып кычырыгар. Ондо канча эрмек барын айдып беригер.

Кару энедий Төрөлис
ырысту жүрүм балдарга берди.
Кызыл чолмоннын жаркынду оды
ыраак та жерде күйер болды.

75 таскаду. „Агаш ортозында“ деп куучыннан үч сөстөн бүткен эрмектерди бичип алыгар.

Агаш ортозында.

Жайгыда агаш ортозында сүрекей жакшы. Бийик карагайлар шуулайт. Быыраш кайың туры. Онын жанында жүзүн-жүүр чечектер өзөт. Кызыл кайыңгат кызарат. Мешкелерди десе тоолоп то болбозын!

76 таскаду. Стихтен алынган үзүктү бичип алыгар, сөстөрдү үйелери аайынча чийүчекле бөлүгөр.

Күлөр өндү кабычакта
тирү кузук отурат.
Келер өйдө өзөтөн
кичинек дубты жажырат.

77 таскаду. Бу сөстөрдү кычырыгар. Бир жолдон база бир жолго көчүрилбес сөстөрдү бичип алыгар.

Жесте, арык, одын, өтөк, улу, эдиске, чеген, орын, изү, икили, ишчи, алу, ажу, билү, ырыс, уак, ару, оос.

78 таскаду. Стихти бичип алала, үндү буквалардын алдыла чийү тартыгар.

Эдил куштардын үндери
эдискедий жаныланзын,
кызыл жараш чечектер
күнге удурал жайылзын.

79 таскаду. Эрмектерди бичип алала, туйук буквалардын алдыла чийү тартыгар.

Жаскы жер эриди. Көк туман жайылды. Ак жаланга жийттер чыкты. Кыра сүрерин баштады. Тракторлордын жиркиреген табыжы колхозтын жалангында угулды. Комсомолецтердин мергендү бригадазы ончолорынан артык иштеди.

80 таскаду. Эрмектерди бичип алала, улустын адын, өбөкөзүн темдектеп турган сөстөрдүн алдыла чийү тартыгар.

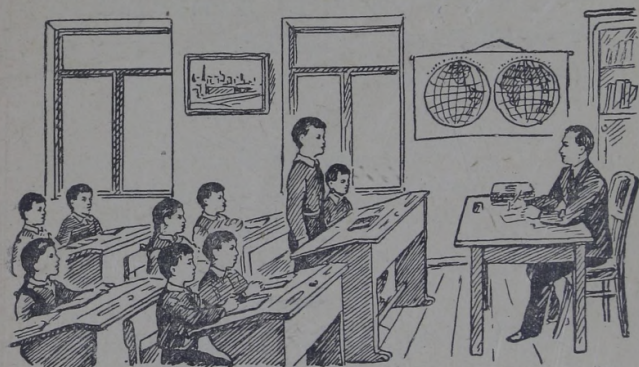
Менин адым Эрелдей, агамнын ады десе—Коля.

Ванянын нөкөрлөри: Кужлеков Алып, Параев Вася ла Каташев Орой.

81 таскаду. Журуктар аайынча эрмектер сананып алыгар.

Школдын интернадында.

Школдын интернадында балдар нени эдип жат?

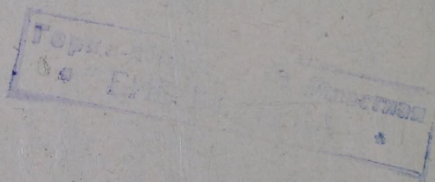
82 таскаду. Эрмектерди бичип алала, е ле э деп үндү буквалар бар сөстөрдүн алдыла чийү тартыгар.

Эремей энезиле экү айылында артты. Лена ла Эртечи школго бардылар. Адазы дезе эликтеп барды. Эниргеери адазы

јанып келди. Арчымагында эки элик болды. Энези Эремейге бычкак өдүк көктөди.

83 таскаду. Стихти бичип алала, наизусть үренип алыгар.

Баштапкы майдын күнинде
јараш кожон јангыланзын.
Улу ада Сталинди
ырысту балдар мактазын.
Ончо балдар сый алган,
сүүнип јыргап ойноды.
Нөкөр Сталиннин портредин
чечектерле чүмдеди.

БАЖАЛЫКТАР

Грамматиканы өдөр алдындагы материал . . 3 стр.

1 §. Эрмек	11	„
2 §. Сөс	14	„
3 §. Сөстин үйези	15	„
4 §. Сөсти бир жолдон экинчи жолго көчүрери	18	„
5 §. Табыштар ла буквалар	19	„
6 §. Алтай алфавит	20	„
7 §. Эрмекти жаан буквадаг баштап бичири	21	„
8 §. Кижинин адын ла өбөкөзин жаан буквадан баштап бичири	23	„
9 §. Үндү табыштар ла туйук табыштар .	26	„
10 §. Үндү буквалар	28	„
11 §. Э ле е деп үндү буквалар	30	„
12 §. Туйук буквалар	31	„
13 §. Үренгинин катап көрбине керектү таскадулар	32	„

Редактор *Н. КУЧИЯК.*
Техн. редактор *С. Суразаков.*

Корректоры: *Чакырова.*
Сабайкина.

АН 00162. Сдано в набор 26/II-51 г. Подписано к печати 21/III-51 г. Объем 2,25 п.л.,
уч. авт. л. 2,25., уч. изд. л. 1,8. Тираж 2000 экз. Заказ № 269. Цена 1 р.50 коп.

г. Горно-Алтайск, типография облисполкома

Баазы 1 салк. 50 ак.
Цена руб. коп.

20385

К. А. Бедреев

Подготовительный
класс

на алтайском языке

6